

Executive summary

Professionals van morgen – Saxion

Dr. Detlef Wagenaar, Dr. Annemarijn Walberg, Dr. Renske de Leeuw & Mr. Dr. Willeke Slingerland

Achtergrond

In het kader van de City Deal Kennis Maken is er in het voorjaar 2020 door de gemeente Deventer en de Saxion lectoraten 'Weerbare Democratie' en 'Innovatief en Effectief Onderwijs' een project over burgerschapsvorming opgestart. De gedachte achter deze samenwerking was dat het twee doelstellingen bij elkaar bracht. Vanuit de gemeente Deventer heeft de constatering dat Saxion-studenten na het afstuderen de gemeente – en vaak ook de regio – verlaten voor hun eerste baan geleid tot het nadrukkelijker profileren van de stad als aantrekkelijke vestigingsplaats, aansluitend bij het initiatief 'De stad als werkgever' en het Deventer Informatiestad' netwerk. Daarnaast richt Saxion zich als HBO instelling nadrukkelijk op het opleiden van zelfstandige beroepsbeoefenaars die niet alleen beschikken over de kennis, vaardigheden en houding die aansluiten bij de behoeften van het werkveld, maar daar ook kritisch op kunnen reflecteren.

In het licht van de complexe uitdagingen die de moderne maatschappij stelt, vraagt het werkveld specifiek om wendbare *young professionals* die zich bewust zijn van hun professionele rol – en de beperkingen daarvan – alsmede de impact die zij genereren. Door authentieke projecten op te zetten waarin een groep studenten worden geconfronteerd met een real-life case, dat wil zeggen een maatschappelijk probleem of project dat speelt in Deventer (al dan niet met de gemeente als directe opdrachtgever), kan er een win-win situatie ontstaan: voor studenten een complex probleem uit de realiteit om opgedane kennis op los te laten en voor de gemeente een mogelijkheid om talenten te binden.

De keuze voor het onderwerp burgerschapsvorming als leidraad voor dit onderzoeksproject lag voor de hand. Vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Onderwijs is er de laatste jaren een duidelijke agendering geweest van burgerschapsvaardigheden voor alle vormen van onderwijs. Zeker binnen het hoger beroepsonderwijs is er de nodige discussie over de precieze definiëring en invulling van burgerschapsvorming, met name met betrekking tot de vertaling van het generieke doel, namelijk het aanleren van de vaardigheden die een burger nodig heeft om volwaardig deel te kunnen nemen aan een democratische maatschappij, naar de specifieke beroepscompetenties in het HBO onderwijs. Binnen de curricula van de deelnemende opleidingen aan dit project leek het niet moeilijk om deze koppeling te maken: typische burgerschapsvaardigheden als maatschappelijk bewustzijn, ethisch besef en sociale betrokkenheid veronderstellen immers de participatiebereidheid en ethisch bewustzijn die ook tot de hier bovengenoemde, verdiepende professionele vaardigheden behoren. Concreter gesteld: als een afgestudeerde bijvoorbeeld gaat werken als beleidskundig adviseur of juridisch expert voor de overheid dan zijn er, naast de formele beroepscompetenties, ook kennis, vaardigheden en houding van belang zoals kritische reflectie op de maatschappelijke impact die men als beleidsuitvoerder heeft op de burger, een goed werkend moreel kompas op het eigen handelen en dat van de werkgever en de professionele autonomie om toegepaste regelgeving, indien nodig, ter discussie te kunnen stellen. De toeslagenaffaire heeft eens te meer aangetoond wat er gebeurt als het systeem onnadenkend wordt uitgevoerd en de menselijke maat verloren gaat.

Doelstelling

De centrale onderzoeksvraag voor dit project was: 'In hoeverre draagt het werken aan maatschappelijke vraagstukken bij aan het burgerschap van studenten?' Aan de hand van socratische gesprekken en reflectiesessies werden drie groepen studenten (allemaal in het derde of vierde jaar) bevestigd of specifieke burgerschapsvaardigheden – met name ethische reflectie, het toepassen van een moreel kompas, het stellen van waarom vragen aan de opdrachtgever, de mogelijkheid om alternatieve ideeën aan te brengen – aan de orde kwamen in de uitvoering van hun praktijkopdracht.

Aanpak

De praktijkopdrachten in kwestie hebben allemaal de ambitie om studenten autonoom te kunnen laten werken, bij voorkeur op een interdisciplinair onderwerp, om ruimte te bieden aan de ontwikkeling van kritische vermogens en vooral met een real life case de complexiteit van het werkveld te laten ervaren en inzichten uit te wisselen. Uit de gesprekken met zowel opdrachtgevers, docenten en tutores als studenten bleek dat deze ambities maar zeer beperkt werden verwezenlijkt. Het bleek dat bepaalde basisvaardigheden op het gebied van onderzoek en rapportage niet altijd voldoende aanwezig waren en dat bijsturing soms nodig was.

Om te kunnen discussiëren over ethische implicaties van uit te voeren beleid is een zeker abstractieniveau nodig, de positie om te kunnen reflecteren op het project: dat kan alleen als studenten boven de stof staan en er niet al teveel tijd op gaat aan procesmanagement en opvangen van kennishiaten, waar de tutores in de praktijk druk mee bleken. Toen deze metavragen wel aan de orde kwamen bij de interventiesessies (de Socratische gesprekken) bleek dat een positief effect te hebben bij de studenten in het verdere verloop van hun project. Zij vonden het zinvol om middels het Socratische gesprek hun kijk op het praktijkprobleem te verbreden en te verdiepen teneinde nieuwe gedachten te vormen over de (maatschappelijke) waarde van mogelijke oplossingsrichtingen. Dat gaf hen naar eigen zeggen meer voldoening, omdat ze op die manier uiting konden geven aan hun maatschappelijke betrokkenheid.

Opbrengsten

Dus het goede nieuws is dat er wel degelijk behoefte bij studenten is aan het stellen van verdiepende 'waarom' vragen, en dat het de moeite loont om te blijven investeren in dit soort projecten. Studenten haalden energie uit zingevingsvragen, het leidde tot meer eigenaarschap en vervolgens ontwikkelden ze zich tot betere discussiepartners – hetgeen werd verwelkomt door de opdrachtgevers die juist op een frisse blik zaten te wachten. Binnen Saxion heeft deze uitkomst in ieder geval geleid tot vervolgonderzoek naar de didactische vormgeving van dergelijke projecten, het creëren van handvatten voor docenten en begeleiders van projecten en het inventariseren van de professionele en burgerschapsvaardigheden die aangescherpt moeten worden bij studenten. Het heeft ook de vraag opgeroepen in hoeverre de inrichting van de huidige curricula voldoende voorbereid op het kunnen uitvoeren van praktijkopdrachten. Maar uiteindelijk is ook de match met het werkveld zeer bepalend voor het welslagen van deze vorm van onderwijs. Om aan alle wederzijdse verwachtingen te voldoen zijn gesprekken met de gemeente (en andere opdrachtgevers) en verder onderzoek dus noodzakelijk. Maar of het nu gaat om het binden van jong talent in de gemeente, het opleiden van autonome, kritische professionals of het bewust eigen maken van de professionele identiteit, de gemene deler voor alle partijen is uiteindelijk dezelfde, namelijk maatschappelijke betrokkenheid en zingeving.